

מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א

פוסק עדת תימן

חשיבות מניין השטרות ותועלתו גם בזמנינו

שאר המקורות למניין זה, במאמר אופן המרכבה, שבתחילת ספר רכב אלהים למהר"י ונה פרק ד' דף ל' ל"א, ובספר טופס כתובות בתחילת שער שביעי דף רצ"ה, ואם כן למה נפר התנאי חס ושלוש. לכל הפחות אנו בני תימן שהמניין מקובל הלכה למעשה בידינו מדור דור, וכמו שנהגו הגאונים והרמב"ם, נחזיק גם בזה כדרך שאנו מחזיקים בכל שאר מסורת קדמונים, הן בכתובה הן בכל מאי דאפשר. והאלהים עשה את האדם ישר:

(ד) וכעת כ' שבט ה'תשע"א לבריאת עולם ב'שכ"ב לשטרות, ראיתי להוסיף בזה דברים חדשים בס"ד, בהם יתבארו שני נימוקים חזקים לחשיבות ומעלתו של מניין זה גם כהיום. כי הנה המקור אשר מצאתי בו כי שמעון הצדיק עשה תנאי זה לעולם, הבאתיהו שמה במאמר אופן המרכבה בשם מדרש ר' דוד הנגיד נכד הרמב"ם בפרשת מקץ דף קצ"ג וז"ל, כשאלכסנדרוס מוקדון בא לבית-המקדש, רצה שיהא לו שם לזכרון שיעשו במקדש צורתו, וענה לו שמעון הצדיק שאסור לעשות, אלא שאצווה את הכהנים שיקראו לכל בן שיוולד להם בשנה זו בשם אלכסנדר וכו' [ועיין ביאור הגר"א אורח-חיים סימן

שאלה: לכבוד הרב וכו'. יישר כוחכם על הכתובה המדוייקת ביותר מכל הבחינות, שבהוצאתכם "פעולת צדיק": **ורציתי** לשאול על דבר אחד, כי שם מובא מלבד מניין השנים לבריאת העולם, גם **מניין השנים לשטרות**. ולא זכיתי להבין האם זה שייך בזמנינו שבמציאות אין כותבים מניין זה בשאר שטרות. ובשלמא בתימן שהשתמשו בכל דבר במניין זה:

בנימין ד', ירושלם.

תשובה:

לק"י. כסלו ה'תשנ"ח לבראית עולם, ב'ש"ט לשטרות.

שליש תשובות יש בדבר:

(א) הואיל והכתובה נחשבת לשטר לכל דבר כמפורש בפוסקים, והארכתי בס"ד על זה בספר טופס כתובות, שפיר דמי:

(ב) "מניין שטרות" זהו מושג ומונח קיים, אפילו אם היה בטל המניין הזה לגמרי:

(ג) שמעון הצדיק עשה תנאי עם אלכסנדר מוקדון שיתחילו מניין השטרות והכתובות מאז לעולם, כמו שהבאתי עם

קל"ט סעיף ג', וממלכת כהנים ענייני חנוכה דף רע"ח. יב"ן]. ואף גם וכו' שכל הכתובות והשטרות והאסמכתאות והתאריכים שיכתב מהיום והלאה, יעשו את התאריך בהם נמנה לזמן זה **שבאת בו הנה** [בהערת המוציא לאור שם, ציין לספר שלשלת הקבלה להראב"ד. ועיין עבודה זרה דף י'. וסדר הדורות דף ס"ח ע"ד ד"ה אלכסנדר. ולקמן בסמוך ד"ה ומסתמא. יב"ן] ולא יכרת לך זכר לעולם. והיה אלכסנדר מרוצה ונעם לו בכך, וזהו התאריך הנזכר שמכנים אותו "לשטרות" וכו' ע"כ:

ישם לעיל מינה בד"ה והמניין, העליתי דברי החיד"א בשם הגדולים מערכת דל"ת שהרדב"ז במצרים ביטל חשבון השטרות שהיו מונים מזמן אלכסנדרוס, ואין מבואר שם טעמו ע"כ. ועכשיו ראיתי כי טעמו מפורש בגט פשוט הלכות גטין סימן קכ"ז ס"ק ל' ד"ה העולה בזה"ל, האידנא נוהגין בכל המקומות למנות לבריאת העולם. והרמב"ם (פרק א' מגירושין הלכה כ"ז) כתב דיש נוהגין למנות למלכות אלכסנדר. והרדב"ז ביטל המנהג, והוא לפי שרוב העולם אינם בקיאים במניין זה, ותיקן שיכתבו בגטין לבריאת עולם כמנהג רוב העולם וכו' עכ"ל. ועיין עוד בית אהרן וישראל גליון ס"ז דף פ"א, ומ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך פרשת תרומה על פסוק ועשית שנים כרובים ד"ה הנה, ופרשת דברים על פסוק מאילת ומעציון גבר. וברור כי הא דנקט בגט פשוט שעכשיו נוהגין בכל המקומות למנות לבריאת

העולם, אינו אלא מפני שלא ידע מנהג תימן, מחמת ריחוק הארצות, וכמו שהערנו בס"ד במקום אחר כיוצא בזה בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר אורח חיים הלכות ספירת העומר סימן צ"ב אות ה' ד"ה ומי, על המשנה ברורה בסימן תפ"ט סק"ה דנקט שהמנהג בכל ישראל שכל אחד מהקהל מברך על ספירת העומר לעצמו: **ומסתמא** לא ראה הרדב"ז את דברי ר"ד הנגיד שהעלינו, כי ספרו לא היה מצוי כידוע ואין הוא מזכירו בשום מקום. ויש לדון שאילו ראהו, שמא היה נמנע, ומניח המנהג הקדום במקומו. או דילמא לא היה חושש לו, כיון שבשאר ספרים לא נזכר הדבר. וזו"ל שלשלת הקבלה, ויבקש המלך משמעון הצדיק שיעשה לזכרון לו דמות דיוקנו, ושישימו אותו בין האולם ובין המזבח. וישיבהו הכהן הגדול, שאסור לנו מאת האלהים לקבל שום פסל או תמונה. אבל זכר גדול מאשר שאלת נעשה לך, שכל הכהנים הנולדים בשנה זו, יקראו אלכסנדר על שמך, וייתב בעיני וכו', הובאו דבריו בסדר הדורות דף ס"ט סוף ע"ב, וסיים כי ביסוד עולם והראב"ד והיוחסין כתבו שהכהן הגדול נדר לו שמיום ההוא "והלאה" יתחילו מספר השנים למניין שטרותיהם מביאתו שמה יעו"ש. ומשמע שמחולקים מה הבטיח לו, ונמצא כי לדעה הראשונה לא הבטיח מניין שטרות כלל. וגם לדעה השנייה, לא אמר בהדיא שזה לעולם, רק מהיום "והלאה". והגם שהדעת נותנת כי דברי ר"ד הנגיד אמת וצדק, שאם לא כן מדוע המשיכו הגאונים

והרמב"ם בספריהם ותשובותיהם ואיגרותיהם למנות לשטרות, אחרי שבלאו הכי כבר עבר ובטל מן העולם שלטון היוונים בכלל, ואלכסנדרוס בפרט. לדוגמא בעלמא, הלא עניינו תחזינה להרמב"ם בסוף פירוש המשנה שכתב, אני משה בר' מימון הדיין וכו' השלמתי אותו במצרים ואני בן שלוששים שנה, שהיא שנת אלף וארבע מאות ותשע ושבעים לשטרות ע"כ, ותו לא מידי. וכן נהגו גם בזמן חכמי התלמוד, כדאיתא בעבודה זרה דף י'. בגולה אין מונים אלא למלכי יוונים בלבד וכו'. ואיתא ברבינו חננאל התם, שמחשבים משנת ג'תמ"ט יעו"ש. וכן נהגו לשעבר בכל ארצות המזרח, כמו שכתב בספר שבט בנימין סימן קפ"ח, הובאו דבריו במשפט הכתובה מהדורא תניינא כרך א' פרק י' אות ד' ריש דף ת"ט. ומהגם שהרדב"ז לרוב צדקתו, מסתמא היה חושש להחשיב את עצמו כנוגע בדבר, הואיל והוא לא היה מתושבי מצרים הקדמונים אלא ממגורשי ספרד שהתיישבו שם, ודעת האדם נוטה אחרי הרגליו ומנהגי מקומו, ומכללם שלא היו מונים לשטרות. אף כי הביא אותו לכך בראותו כי גם ביתר רוב ארצות המזרח, כבר לא נהגו בזמנו מניין שטרות, וכשהיה מגיע גט ממצרים לידם, לא היו יודעים איזו שנה היא. אבל אי משום הא לחוד, יכל לתקן שיזכירו שניהם, דהיינו מלבד שטרות גם בריאת עולם, וכדלקמן אות ו' ד"ה הרי. ועיין עוד אות ח' ד"ה ולגבי:

ה) איך שיהיה נחזי אנן, ונדרון ללא משוא-פנים חס ושלום, אולי

יש לטעון דהאיי לעולם דנקט ר"ד הנגיד, אינו כפשוטו ממש. כי הרי זה בא חילוף זכרון צורתו של אלכסנדרוס שרצה שתהיה במקדש, והרי כיון שבחרבן בית המקדש לא היה זכרון זה לצורתו, אם-כן ממילא הוא הדין שיבטל מאליו מניין השטרות, שעל-דעת זה לא נתכוון שמעון הצדיק. ונמצא שאין בזה משום הפרת התנאי. כל-שכן דמסתברא כי יודע היה שמעון הצדיק שעתיד המקדש להיחרב, שהרי מהאיי טעמא לא רצו אבותינו שגלו לתימן לעלות לארץ ישראל בבניין בית שני כנודע. ולשון מהרי"ץ בעץ חיים סדר ערבית תשעה באב דף ט' ע"ב בצפיייתם צפו שעתיד שיחרב, ודרשו בו (שיר השירים ה', ג') פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה יעו"ש. ובמגילת תימן כתב, וימאנו שמוע, כי צפו (בכח) [ברוח] בינתם שעתיד הבית ליחרב יעו"ש. מהשתא קל וחומר ששמעון הצדיק עם כל שאר אנשי כנסת הגדולה ידעו את הדבר. כי הוא היה "משיירי" כנסת הגדולה, כדתנן בפרקא קמא דאבות משנה ב', והם היו בתחילת בניין בית שני עם עזרא הסופר, ועיין במפרשי מסכת אבות שם, ובלשון המאירי דלקמן ד"ה הלכך. ואם-כן לא נתכוון אלא במשך הזמן שבית-המקדש קיים:

ואין לטעון דאיכא למימר איפכא. דבשלמא אם לא היה יודע, שפיר איכא למימר דאמדינן דעתיה, ואמרינן מסתמא על-דעת כן לא היה מתנה. אבל אם היה יודע, ואעפ"כ התנה בלשון לעולם, מאי איכא למימר. כי גם אם אכן

ממה שנזכר שם בסיום העניין שאלוניקי וקוסטנטנינה וגלות ספרד ונאפולי יעו"ש. וכבר העלינו וביארנו בס"ד חילוקי הדעות בזה, בטופס כתובות שער תיקון הכתובה אות ג' דף כ"ד]. והא בהא תליא, כי מלאכי הוא הנביא האחרון, ומסקינן במגילה דף טו. דמסתברא כמאן דאמר מלאכי זה עזרא, וכן העלה רבינו חננאל שם. והארכתי על זה בס"ד בנפלאות מתורתך הפטרת תולדות על פסוק ביד מלאכי, שכך הוא העיקר. נמצא כי במותו של-עזרא, פסקה הנבואה:

הלכך לזכרון דבר זה לדורות, ולכל הפחות עד ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן, היתה כוונתו העיקרית של-שמעון הצדיק, שנרגיש במעלות הדורות הקדמונים, ואין לנו להתחכם עליהם, כי אין מה להשוות בינינו לבינם. ונכיר בירידת הדורות ונבקש על זה, להחזיר עטרה לישנה, כי בעוה"ר הַסְתִּיר הַסְתִּיר הקב"ה את פניו ממנו, ואין אתנו יודע עד מה. ונשוב מעוונותינו הרבים שגרמו לנו זאת. ואף שאמר לאלכסנדרוס כי יכתבו את הזמן הזה לכבודו, אינו אלא מפני שראה בזה אות מן השמים להיות סיבה שיתקבל הדבר ויתפשט. כל-שכן לאחר החרבן שצפה אותו ברוח קדשו, שנזכר בגלותנו את שפלותנו וחסרוננו ירידה אחר ירידה. ולא יכל לגלות בהדיא את הסיבה האמיתית. ומה-גם שאולי לא יתקבלו דבריו אז, כי עדיין לא הבחינו בזה, מה שאין כן לשנת אלכסנדרוס היה מקובל בזמנם למנות לשנות המלכים, כיעויין

אמר בלשון לעולם, סמך שהדבר מובן מאליו, והוא לא היה יכול לומר זאת בפירוש לאלכסנדרוס. ברם אעיקרא צריך לעיין אם אכן נקט ר"ד הנגיד לשון לעולם, כי ספרו זה הוא מתורגם מלשון ערבי, ודילמא כתב לשון דומה וקרובה לזה, ויד המעתיק באמצע שכתב לפי הבנתו:

ולא עוד אלא שיש לעולם שאינו אלא חמשים שנה, שהוא עולמו שלי-יובל, כדאיתא בקידושין דף ט"ו ע"א ודף כ"א ע"ב, וכיעויין גם-כן ברבינו בחיי בפרשת משפטים על פסוק ועבדו לעולם (שמות כ"א, ו') ובמ"ש בס"ד בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר אורח-חיים סוף הלכות פורים סימן קכ"ג אות ל"א לעניין מה שאמרו כי חנוכה ופורים אינם בטלים "לעולם":

אבל האיר השי"ת את עיני להבין ולהשכיל שהיתה לשמעון הצדיק בזה כוונה נסתרת ונעלמת, כיון שבאותה שנה עצמה שמלך אלכסנדרוס, פסקה הנבואה מישראל, ומת עזרא הסופר, כמו שהבאתי בשם כמה רבוותא, שם באופן המרכבה ד"ה וראיתי, ובטופס כתובות ד"ה ובכלל. [וכן כתב מהר"ש שבזי בחמדת ימים פרשת ראה דף רצ"ג, בשנת ג'ת"נ, מניין שטרות וחתימת חזיון, וראשית מלכות אלכסנדרוס ע"כ. וכן הובא בשמו בצילום כת"י פרדס רמונים שם בפרשת ראה דף מ"ו יעו"ש. אמנם יש להעיר כי לפי מנהגינו התחיל המניין שנה לפני כן, דהיינו בשנת ג'תמ"ט, אלא שכפי הנראה מהר"ש שבזי העתיק דבריו שם מספרו של-חכם ספרדי, כדמשמע

שני אנשים ששמותיהם היו אפיקורוס ומין, שלא היו בעלי דת וכפרו בגמול עולם הבא, והנמשכים אחריהם נקראים מינים ואפיקורוסים. וכמה שנים אחר-כך, הופיעו צדוק ובייתוס וכו'. וכן התחילה הפילסופיא, כי אלכסנדר שהיה תלמיד אריסטו, לא הסתפק בכיבוש ארצות גרידא, אלא הפיץ את דעות רבו בכל מקום. וזהו שדרשו בתנחומא פרשת שמני אות ח' ואת השפן (ויקרא י"א, ה') זו יון, שהשפילה את התורה מפי הנביאים יעוש"ב [ובספר תורת אהל מערכה ח' מאמר י"ב סוף דף תשצ"ו]. ונראה שדורש שפן נוטריקון השפילו נביאים. אי נמי בצירו, ואת הארנבת (שם ו') שבפסוק שאחריו, נדרש השפילו תורת נביאים. אך עיין בעץ יוסף על התנחומא שם מה שהביא בשם אות אמת, ובתו"ש הערה ל"ג:

ובפרט שבסוף נבואתו של-עזרא הנביא האחרון, הזהירנו מאד על תורתנו הקדושה, כמו שנאמר זכרו תורת משה עבדי וגו' (מלאכי ג', כ"ב) ושלא נאמין לשום אדם בעולם שיבוא ויאמר כי הוא נביא שלוח מה', כמו שאירע בישו הנצרי ומחמד הישמעאלי שר"י, כי ממני ולהלן לא יקומו יותר נביאים. ובקיום תורת משה נביאנו, נזכה לגאולה, וזהו שאמר אחר כך (שם כ"ג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו', וכיעויין במ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך הפטרת דברים על פסוק ואשיבה שופטין כבראשונה ויועציך כבתחילה ד"ה ומצינו. היא

גטין דף כ"ט ע"ב ודף פ' ע"א. וז"ל המאירי בפתיחתו למסכת אבות דף י"ט, שמעון הצדיק היה אחרון לאנשי כנסת הגדולה, וראשון לחכמים. והיה בזמן אלכסנדר וכו', וביקש להשמיד ירושלם ובית-המקדש, ויצא לפניו שמעון הצדיק, וכשראהו הידרו ונישאו מפני שדמות דיוקנו היה רואה לפניו ונוצח [עיין יומא דף סט.]. והשלים עמו, והתנה שיהיו מונים שטרותיהם לתחילת מלכותו וכו'. עד סוף זמן הנביאים, לא ראו עצמם צריכים לכתוב דבר מן הראוי, להיותו נמסר בעל-פה. ולא היה להם כתוב, רק התורה והנבואות. כי כל הצריך להם מביאורי המצוות התלמודיים, הכל היה נמסר להם איש מאיש בשלמות וכו'. אבל כשהגיע הזמן לאנשי כנסת הגדולה, הכירו בהתחלת חסרונם [ר"ל הבינו שמתחילים לרדת במדרגתם. יב"ן] והיו כותבים כל אחד לעצמו וכו' שהרגישו בהעדר הנבואה, והתחלת המחלוקת וכו' עכ"ל, ועיין עוד לקמן בסמוך אות ו' ד"ה וכוונתו:

(ו) ומסתברא נמי שחסרון הנבואה בבית שני, גרם שנולדה אז כת הצדוקים הכופרים בתורה שבעל-פה, וכן הפילסופיא והמינות של-חכמת יון האנושית והשכלית מצאה לה קן גם אצל מקצת ישראל. כי משפסקה הנבואה וחדל כל חזון, נחסר מאתנו בעוונותינו הכח האלהי העצום, הדוחה ומתגבר על כל המתחכמים מעצמם. שוב ראיתי שכבר עמד על כך בממלכת כהנים מדף רע"ו, ועוד הרחיב בדבר, כי שנתיים [בלבד] לאחר שפסקה הנבואה, הופיעו

גם יחד, בחיבורו הלכות קידוש החודש פרק י"א הלכה ט"ז, ופרק י' משמיטה הלכה ד'. ומהרי"ץ בחתימת ספרו שערי טהרה. ועל־דרך זה מצינו בנוסח הכתובות שנזכר בשו"ת הרי"ד סימן כ"ג ובבנימין זאב סימן נ', וביפה ללב חלק ד' סק"ו וחלק ט' סק"ב, שנת כך וכך לבריאת עולם, ושנת כך וכך לחרבן בית־המקדש שיבנה במהרה בימינו יעו"ש:

וזכורנו זו הנסתר של־שמעון הצדיק, אפשר לענ"ד לומר שהיא נכללת ברמז בלשון מניין שטרות עצמו, מלבד פשוטה הידוע שמזכירים את המניין בשטרות־חוב כתובות וגטין ודומיהן. כי תיבת שטר, יש לה שני פירושים, א' ספר, שכן תרגום ואכתוב בספר (ירמיה ל"ב, י') וכתבית בשטרא. ב' ממשלה, שכן מי שמחזיק את השטר בידו הוא מושל על הממון, מלשון (משלי ו', ז') שוטר ומושל. והארכתי על זה בס"ד בטופס כתובות שער תיקון הכתובה סוף אות ה' דף ל"א. ושניהם שייכים בנדון דידן, כי מאז התחילו לכתוב פירושי התורה והמצוות על ספר, מפני ירידת הדורות, וכדלעיל אות ה' ד"ה הלכך, בשם המאירי. ובכך היו מושלים ושולטים על העניינים שלא ישתכחו מזכרונם. ועוד, כשם שבעל השטר שומרו ומחזיק בו לשעת הצורך, וממתין עד שיגיע זמן פרעונו, כך אנחנו מאז תחילת חשבון זה מצפים ומייחלים לבוא גואלנו, שיקיים לנו בוראנו את כל הבטחותיו לנו:

ז) וזכורני שאאמור וצ"ל תמיד כששאלנו אותו, הן אני

שעמדה לאבותינו ולנו, שלא נטינו ימין ושמאל מאמותנו, עד היום הזה:

הרי לנו טוב טעם ודעת במנהגינו, לאפוקי מאותם החוששים ואומרים וכותבים שאין זה מתקבל על הדעת בדורות הללו למנות לשטרות. ובכללם במשפט הכתובה תניינא כך א' פרק י' דף תי"א כתוב לאמר, מניין שטרות היה "רק" גזירה של־מלכי הגויים, ו"ברוך שפטרנו" וכו' יעו"ש. וליתנהו להני מילי. וכבר המאירי בגטין דף פ. התפלא על כך וז"ל, עכשיו שאנו מונים ליצירה, כבוד שמים הוא, וכולם נספמים לכך [ר"ל אין בזה חילוקי דעות, חוץ מהרמב"ם כדלקמן בסמוך. אי נמי אף הגויים השולטים בנו בעוה"ר מסכימים, כיעויין בדבריו שם לעיל מינה, ועיין עוד בר"ן, והובא במלאכת שלמה פרק ח' דגטין משנה ה'. יב"ן]. וגדולי המחברים [דהיינו הרמב"ם] כתבו, שבקצת מקומות נהגו לכתוב [בגטין. יב"ן] מזמן אלכסנדרוס, כשאר השטרות, **והוא תימא יעוש"ב**, וכנראה נתכוון לכך. ברם לפי מה שביארנו בס"ד, מניין שטרות הוא כבוד החזרת מלכות שמים למקומה, שאנו מקווים שתהיה במהרה בימינו אמן. [ובדורות הראשונים מצינו שהיו מונים ליציאת מצרים, כגון שנאמר (מלכים א' ו', א') ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' ויבן הבית לי"ן]. כל־שכן לפי מה שהנהגנו בס"ד למנות שניהם, דהיינו הן לבריאת עולם והן לשטרות. ואין בכך כלום כמובן, אדרבה לשבח. וכן הרמב"ם הזכיר שני המניינים

שואל ותמיה על עצמו, מדוע נקטו חז"ל במועד קטן דף כד. שיתעטף האבל כעטיפת הישמאלים, ויש מרביותא דסבירא להו הכי בעטיפת הטלית כנודע, כי מה-לנו ולבני ישמעאל. וכן מהאיי טעמא היה מעלה על נס, שבח מנהגינו לתקוע ארבעים ואחת תקיעות בראש השנה כנגד ארבעים קולות שצעקה שרה אמנו בעת העקידה כמו שהעלה גאון עוזנו מהרי"ץ בעץ חיים סדר מוסף ראש השנה דף ע"ד עמוד ב' ד"ה ותוקע, וסימנין (משלי ב', ג') כי א"ם לבינה תקרא. דלא כהנהגים מאה תקיעות, יען מה-לנו ולמאה פעיי דפעיא אמיה דסיסרא. הגם כי יש מקום ליישב שתקיעותינו הן לבטל כח טומאת אותם קולות, ואכמ"ל:

(ח) ולגבי דברי הגט פשוט דלעיל אות ד' ד"ה ושם, כתב לי חכם אחד שליט"א דמדנקט שהרדב"ז תיקן שיכתבו ב"גטין" לבריאת עולם, מוכח שלא תיקן זאת אלא בגטין, ומחשש פיסול. ואף מאי דנקט הגט פשוט לעיל ביטל המנהג, היינו בגטין כדלעיל. אבל בשאר עניינים, לא הוה איכפת ליה. ואולי אדרבה, כדי לקיים התנאי של-שמעון הצדיק היכא דאפשר. וממילא אפשר לומר שידע הרדב"ז את העניין המובא בדברי ר"ד הנגיד. וכך היא משמעות לשון המאירי שהביא כת"ר לעיל אות ו' ד"ה הרי, שבקצת מקומות נהגו לכתוב [בגט] מומן אלכסנדרוס, כשאר השטרות, והוא תימה ע"כ, משמע דבשאר שטרות לא קשיא ליה. וצריך לעיין מדוע הרמב"ם

והן זולתי, לבאר לנו מהו מניין השטרות, היה משיב בפשיטות כי הוא משנת מות עזרא. ולא העלה על דל שפתיו אז את זכר אלכסנדרוס כלל. והייתי תמיה בליכי על כך, והשתא הונח לי, כי זהו העיקר. [אגב, מכאן הוכחה נוספת דבדותא היא מה שאומרים כי יהודי תימן מקפידים על עזרא. איתמר. ובעז"ה נעמוד על כך בהרחבה במקום אחר]. ובודאי מה שהיה משיב כך, הוא על-פי הנזכר בתכאליל כת"י של-מהר"י ונה, ועל-כל-פנים אותן שהן בהעתקים של-זקינו אבי אמו מהריק"א (שהיו מצויים לו) שכתוב בהן בזה"ל, מן מות עזרא עד שנתנו זאת, כך וכך שנים עכ"ל מועתק מל"ע, ותו לא מידי. אף שבשאר תכאליל הזכירו גם את אלכסנדרוס. ועל-כל-פנים גם הם הקדימו להזכיר תחילה את עזרא, ושפסקה אז הנבואה, וכן הוא גם בדברי מהר"ש שבזי דלעיל אות ה' ד"ה אבל. אף כי הרמב"ם בהלכות גירושין קיצר ולא כתב זולת את הגלוי ומפורסם שהוא למלכות אלכסנדרוס:

והדעת נוטה כי בכוונה השמיט מהר"י ונה את אלכסנדרוס, ובפרט הוא זצ"ל לרוב מעלתו וקדושתו, על-דרך שכתב גבי פירושו ההגרי על הלכות שחיטה, שלשון ערבי הוא עבד ללשון הקודש, והוא מגונה בעיניו ומנוול עד מאד וכו', כמו שהעליתי בס"ד בנפלאות מתורתך פרשת אחרי מות על פסוק כי בכל אלה נטמאו הגוים ד"ה והלשון. וכמוהו היה אאמו"ר זצ"ל חרד מאד לכבוד עם ישראל ומעלתם, כגון שהיה

זקיננו של-הר"ד הנגיד העלה בשתיקה המנהג השני למנות ליצירה, ולא העיר עליו שמנהג טעות הוא, כדרכו בשאר מקומות. גם צריך להבין לשונו הסתום, האם כוונתו במקום אחד נוהגים לכתוב כך או כך. או דילמא יש מקומות הנוהגים כך ויש נוהגים מקומות כך. ומלשון הגט פשוט מובן דפשיטא ליה כפירוש השני, והכי נמי מסתברא. וכן הבין כבר המאירי הנזכר לעיל. ומאי דנקט בקצת מקומות, אין הכוונה מיעוט מקומות, אלא בחלק מן המקומות. אף שלא מצינו כן (לפי זכרוני) אלא בלשון מקצת, במי"ם ולא בבי"ת, כאן מוכרח לפרש כך כוונתו, שהרי הרמב"ם סתם עכ"ל נר"ו:

ברם לענ"ד גטין שדיברו בהם המאירי והגט פשוט, אינו אלא משום דחמירי טפי, מצד מה שהיה אומר רבי מאיר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגטין הולד ממזר וכדאיתא בגטין דף פ' ע"א, דמשום הכי תיקנו להזכיר שנת המלכים בגטין, ומשום שלום מלכות תצא והולד ממזר. והעניין מובא ומבואר בהרחבה קצת בדברי המאירי לעיל מינה. וכתבו התוספות בגטין שם ד"ה מפני, דדוקא בגטין יש לחוש לשלום מלכות, כי הם מקפידין שיזכירו מלכותם, לפי שהוא דבר גדול, שמפרידים בכך איש מאשתו יעו"ש. ולכן הקפיד המאירי על הגט, לפי שיטתו שיש בזה משום כבוד שמים. והגט פשוט שכתב כי הרדב"ז תיקן בגטין שיכתבו לבריאת עולם, לרבותא נקט אפילו בגטין, וכל-שכן שאר שטרות. והיינו נמי טעמיה דהרמב"ם

שקבע מקום דין זה בהלכות גירושין. כן נראה לענ"ד. ואילו היו כנים דברי החכם דלעיל, נמצא דלא דק החיד"א שכתב שביטל חשבון השטרות סתמא. ואף אם היה להחיד"א מקור אחר לכך, מדוע לאפושי פלוגתא. ומה שהקשה החכם הנזכר מדוע לא העיר הרמב"ם שהמנהג השני למנות ליצירה הוא טעות, אפשר לומר דסבירא ליה דבהא גופא פליגי המקומות אם היה תנאי כזה, או בפירוש תיבת לעולם שאמר שמעון הצדיק, ואם אכן נקט כך, וכפי הצדדים שהעלינו בס"ד לעיל אות ד' ד"ה ומסתמא, ואות ה' ד"ה איך וד"ה ואין וד"ה ולא עוד. ולעניין מה שדן בדיוק לשון מקצת, אם הכוונה מיעוט, הרחבתי כבר בס"ד בראיות רבות, בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ כרך חמישי הלכות יום טוב ס"ק ל"ד דף כ' ד"ה כדברי, ובנפלאות מתורתך פרשת יתרו על פסוק לא תעשה כל מלאכה ד"ה ומקצת:

וחזינן דגאון עוזנו מהרי"ץ מאריה דאתרין, שבדאי ידע וראה דברי הגט פשוט בשם הרדב"ז, שהרי הוא מזכיר את דברי הגט פשוט במקומות רבים, מכל-מקום בנדון דידן המשיך את מניין השטרות כנהוג בקהילותינו בפשיטות באין פוצה-פה, כי לא מצא שום צורך לבטלו. ושלחותיהו דקמאי קא עבדינן:

(ט) עוד נראה לענ"ד טעם נוסף למה שהעדיפו הקדמונים ואבותינו נע"ג אחריהם למנות לשטרות דוקא, ולא לבריאת העולם, מפני שהרבה דעות

ג'תמ"ח. ולדידן שמונים משנת ג'תמ"ט, ההפרש אינו אלא שנה אחת]:

נמצא שיתכן להיות הפרש ארבע שנים, דהיינו כגון שנתנו זאת שמחשיבים אותה ה'תשע"א לבריאת עולם, אולי היא ה'תש"ע, ואולי ה'תשס"ט ואולי ה'תשס"ח. לכן לצאת מן הספק, ושלא ליכנס בספק שטר מוקדם שהוא פסול, נהגו במניין השטרות. ואעפ"י שגם בזה יש חולקים וסוברים שמניין השטרות הוא שנה יותר, דהיינו משנת ג'תמ"ח, בזה היתה להם קבלה ברורה שהיא משנת ג'תמ"ט, ומהגם שההפרש קטן. ולא עוד אלא שלכאורה יתכן לטעון כי המונים משנת ג'תמ"ח ולא משנת ג'תמ"ט כוותן, לא מפני שהם מוסיפים עוד שנה אחת לשטרות, אלא מפני שהם מנו לבריאת העולם לפי מולד וי"ד, ונמצא שבמניין השטרות עצמו אין שום מחלוקת. ועיין מ"ש בס"ד בכל זה בטופס כתובות שער תיקון הכתובה אות ג' דף כ"ג כ"ד:

לפייכך מנהגינו למנות לשטרות גם כיום, טוב וישר, אמת ויציב ונכון וקיים. וכל המושנה, ידו על התחתונה. והמקום ברוך הוא בקרוב ישיב שופטינו כבראשונה. [וטוב לצרפו למניין בריאת העולם, אפילו במכתבים ובאיגרות, ובכל מקום שמזכירים מניין השנה, להיות לנו לזכרון ולטוטפות בין ענינינו לשוב בתשובה, כי כל כך שנים רבות כבר חלפו, ואנחנו לא נושענו, ולבקש מאתו יתברך

חלוקות בשנת הבריאה, כי המניין המקובל הוא לפי מולד בהר"ד, שהיא שנת תוהו קודם יצירת אדם הראשון בגלל חמשה ימים שבסופה קודם שנוצר, אבל יש אומרים שהיא אינה בחשבון, וצריך למנות רק לפי מולד וי"ד שאז נוצר אדם הראשון, ויש מוסיפים עוד שהשנה הראשונה אחרי יצירתו אינה נחשבת [לא זכיתי להבין סברא זו לעת עתה]. עיין ביאור דעות הללו בפירוש על הרמב"ם פרק ו' מקידוש החודש הלכה ח', ובתוספות ראש השנה דף ח. ד"ה לתקופות, ובמאור הקטן ריש מסכת עבודה זרה, ותשב"ץ חלק ג' עניין ש"א, ושו"ת שבט בנימין סימן קפ"ח, וחזון איש אורח-חיים סימן קל"ח אות ג' וסימן ק"מ אות ב', ושביעית סימן ג' אות ל"ג, ורבינו בחיי על פסוק ויבדל אלהים בין האור ובין החשך (בראשית א', ב') והאריכו על זה בספרים רבים. ולא עוד אלא שנחלקו רבותינו אם השנה שירד בה המבול עולה ממניין השנים, אם מפני שהיתה שנה ארוכה, אם מפני שלא שימשו בה המזלות, כיעויין בירושלמי פרק א' דראש השנה הלכה א', ובבראשית רבה פרשה ל"ב אות ו', ובתוספות ראש השנה דף ג': ד"ה למנינא ודף י': ד"ה מכלל, ובשאר מפרשים. ובאוה"ג למסכת ראש השנה דף ט"ו סימן ה' בשם רס"ג [ושם כתוב שההפרש באחדים בין המניין לבריאת העולם לבין השטרות, הוא שתי שנים, וסימניך (בראשית מ"ה, ו') כי זה שנתים הרעב. וזה להמונים משנת

שתחזור הנבואה בקרוב, וגם יקיים בנו
מקרא שכתוב (יואל ג', א') אשפוך את
רוחי על כל בשר, וניבאו בניכם ובנותיכם.
על דרך שאנו כותבים במכבים ובאיגרות
וכדומה לק"י דהיינו פסוק לישועתך קויתי
י"י (בראשית מ"ט, י"ח), לצפות ולייחל
לישועתו בקרוב, וכמ"ש בס"ד בנפלאות
מתורתך פרשת ויחי על פסוק הנזכר:

❧ דעת בעל חזון איש על האתרוג התימני ❧

שאלתי את מרן החזון איש זצוק"ל בשנתו האחרונה לחיי קדשו, איזה
אתרוג אקח כדי לצאת בו ולברך עליו. ואמר לי לקנות אתרוג תימני. וכן
סיפר לי מו"ר [הגרי"י קנייבסקי, בעל קהילות יעקב. אבש"ר] וכן הגר"ח ק שליט"א,
שמרן אמר להם לקנות תימני ולברך עליו. ואמר להם את זה מיד עם
העליה מתימן, וכן אמר להם כל השנים עד עלייתו השמימה של-מרן. טעם
מרן, משום שאתרוגיהם ודאי בלתי מורכבים, הם הביאו שתילי אתרוגים
מתימן בלתי מורכבים. [בשנים מאוחרות יותר חשש בעל קהילות יעקב שמא כבר
הרכיבו מהם בארץ, עיין שם. אבש"ר]. (ארחות רבינו חלק ב' אות ו')

ואביא כאן עד כמה מרן [החזון איש. אבש"ר] המליץ על אתרוג תימני, סיפר
לי אחד ממקורביו של-מרן, שאמר למרן שהגר"י דינקליס זצ"ל אמר שיש
לקחת אתרוג תימני, משום שאין בו מיץ ונאכל כתפוח עץ, וממילא לא
מורכב. והוסיף המספר למרן, אם כן ניחוש שהרכיבוהו בתפוח עץ. וענה
מרן, שאתרוג אינו נקלט בהרכבה עם תפוח עץ. ועמד שם אחד ושאל,
הלא ברמב"ם כלאים פרק א' הלכה ה' כתוב, כלאי האילנות כיצד, המרכיב
אילן באילן, כגון שהרכיב יחור של-תפוח באתרוג או אתרוג בתפוח, הרי
זה לוקה ע"כ, אם כן חזינן שיש הרכבה. וענה על זה מרן, גם איוב רק
משל היה. (שם אות ז')